

IKTİSAT ve MALİYE

PLÂN, KALKINMA VE İKTİSADÎ SİSTEMLER

Prof. Dr. Cahit TALAS

27 Mayıs İhtilâlinden sonra memleketimizde üzerinde az durulan değişmelerden biri de, daha önce münakaşası mümkün olmayan meselelerin tartışılabilmesidir. Sistem tartışmaları da bunlardan biridir. Bilhassa iktisadî plâna ve dolayısıyla iktisadî gelişme ve kalkınmaya bağlanmak istenen bu tartışmalar demokrasi, kalkınma, kapitalizm ve sosyalizm etrafında ceryan etmektedir. Kanaatımızca zarurî olmayan bu tartışma, demokrasi içinde kalkınmanın hızlı bir şekilde sağlanamayacağı, plânlı bir ekonominin demokratik kurullarla bağdaşamayacağı, kapitalizmin hâlâ XIX uncu yüzyıldaki şeklini ve muhtevasını muhafaza ettiği düşüncesinden hangi nevi sosyalizmin savunulduğunun iyice bilinmemesinden doğmaktadır. Binaenaleyh tartışmalarımızda daha açık olabilmek ve birbirlerimizi ikna edebilmek, hiç olmazsa birbirlerimizi daha iyi anlayabilmek için bu noktalar üzerinde durmakta fayda vardır.

I — Demokrasi ve Kalkınma

Bütün sosyal, ekonomik, siyasî, hukukî ve kültürel müesseseler zaman içinde değişmekte ve gelişmektedir. Bu oluş vukubuldukça, müesseseler, rejimler ve sistemler devamlı olarak değişen, çoğalan, bazan mahiyet değiştiren ihtiyaçlara cevap vermek, ihtiyaçları karşılamak için başlangıçtaki şekillerini, sertliklerini, ortodoksizimlerini bırakmakta, yeni hayata uymaktadırlar. Onlara hayatiyet veren de bu keyfiyet, bu gelişme ve değişmedir. Böyle olmasa idi, kalıplaşıp kalır ve yerlerini başka oluşlara ve müesseselere terkeylemek mecburiyetinde olurlardı.

Demokratik rejim, demokrasi bakımından da aynı hâdiseler ceryan etmektedir. Bugünün demokrasi anlayışı elbette eski Yunan sitelerinin, yahut Fransız İhtilâlinden sonra Batı Avrupa'nın uzun müddet benimsediği, sevdiği ve tatbik ettiği demokrasi değildir. Ortodoks liberal doktrinin tesiri altında devletin ekonomik ve sosyal hayata her türlü müdahaleden dikkatle kaçındığı XIX uncu Yüzyıl boyunca demokrasi, siyasî bir muhteva taşımış, ferdî hak ve hürriyetlerin istimâl olunabilmesi için belli bir ölçüde ekonomik hürriyete ve bağımsızlığa ihtiyaç bulunduğu düşünülmüştür. Bu safhaya ulaşabilmek için uzun mücadele yıllarının geçmesi, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar dolayısıyla demokratik rejimlerin temellerinin sarsılmaya başlaması ve yer yer sağ veya sol doktrinlerin renklerini taşıyan diktatörlüklerin ortaya çıkması lâzım gelmiştir. Bilhassa 1929 krizinden sonra, siyasî demokrasi-nin devam edebilmesi için ekonomik yönden tamamlanması gerektiği iyice düşüncelerde yer etmeğe başlamıştır. Devlete bir refah devleti hüviyeti iktisap etmesi için, yâni fakirliği bertaraf edip henkese, bütün vatandaşlara yaşanmaya değer bir hayat seviyesi sağlamak suretiyle siyasî demokrasiyi iktisadî demokrasi ile tamamlaması vazife ve yetkisi tanınmıştır.

Refah devletinin temelinde fert haysiyet ve vekarının tanınması bulunmaktadır. Bu, klâsik siyasî demokrasiye de uygundur. Bu sebepten dolayıdır ki devlet, ferdin refahını sağlamayı ve toplum içinde refahın yaygın bir hal almasını araştırırken aynı zamanda ferdin vazgeçilmez ve dokunulmaz haklarını tesis etmeyi ve korumayı refah ile birlikte gözönünde bulundurmakta ve mü-talâa etmektedir. Şu halde refah devleti anlayışı demokrasi anlayışının gelişmesi ile ortaya çıkmış bulunuyor. Yukarıda işaret etmiş olduğumuz üzere başlangıçta demokrasi yalnız bir siyasî anlayış olarak belirmiş ve her ferdin, kanun karşısında eşitliği esasına dayanmıştır. Fakat bir müddet sonra görülmüştür ki, eğer bu eşitlik diğer alanlarda da gözönünde tutulmaz ve hususiyle iktisadî ve sosyal bakımlardan tamamlanmazsa tamamiyle nazariyede kalmaya mahkûm olacaktır. Bu görüş bir taraftan bir kimse-nin veya istihsal faktörlerinden biri olan sermayenin başka bir kimseyi veya diğer bir istihsal faktörü olan emeği istismar etme hakkının tahdidini sağlamış, diğer taraftan da her vatandaşın faydalanacağı âmme hizmetlerinin genişletilmesi ve hususiyle iktisadî bakımdan zayıf durumda olanların hayatta şans eşitliğini mümkün kılacak şekilde devletin teşkilâtlanmasını gerektirmiştir. Binaenaleyh demokratik rejimin bütün müesseselerinin muhafaza

edilmesi suretiyle devletin iktisadî hayatın oluşlarına, kalkınmayı ve gelişmeyi sağlayacak müdahalelerine imkân ve yer vardır. Başka bir deyimle aşağıda göreceğimiz gibi iktisadî kalkınma hareketleri siyasî bakımdan da tek bir sistemin veya rejimin inhisarı altında bulunmamaktadır.

Fakat bu düşüncelerin ışığı altında şu hususu da belirtmek gerekmektedir. Az gelişmiş veya gelişme halinde bulunan memleketlerde demokrasi içinde plânlı bir kalkınma aynı zamanda kuvvetli bir devlet ve hükûmet ister. Zira geleneklerine çok bağlı ve durgun bir toplumu harekete geçirmek, alışkanlıkları kırmak, kalkınma için lüzumlu temel reformları yapmak için kuvvetli bir devlete ihtiyaç vardır. Ancak kuvvetli devlet ve demokrasi birbiriyle telifi mümkün olmayan hususlar değildir. Bunun şartı, halkın çoğunluğunun devleti, hareketlerinde desteklemesi ve inanamak suretiyle kalkınmanın zarurî kıldığı reformları ve devletin hareketlerini ve müdahalelerini kabul etmesidir. Diğer taraftan bir kısım düşünürler, meselâ Gunnard Myrdal gibi, az gelişmiş veya gelişme halinde bulunan memleketlerde, hiç olmazsa gelişmenin başlangıcında demokratik rejimin tıpkı Batıdaki gibi klâsik bir muhteva taşımayabileceğini ve esaslarından fazla fedakârlıklar yapmaksızın her memleketin şartlarına ayarlanabileceğini de kabul etmektedirler. Bu düşünce tarzı belki de Nehru'nun şu yaklaşımına bir cevaptır. Pandit Nehru'ya göre, «az gelişmiş memleketlerde kalkınma güçlükleri, bugünün ihtiyaçları ile yarının talepleri arasındaki çelişmelerden gelmektedir. Fakir bir memleket yarını inşa etmek için geniş ve yeter kaynaklara sahip değildir. Buna rağmen yarını inşa etmek ve daha kısa bir zamanda refaha ulaşmak arzusunda isek, bugünkü nesillerin ihtiyaçlarını ve istihlâklerini tahdit etmek gerekmektedir. Fakat demokrasi daha ziyade bugünü düşünmek temayülündedir ve tahditleri sevmemektedir. Otoriter, halkın temayüllerine ve şikâyetlerine önem vermeyen bir hükûmet yarını inşa etmek için bugünkü nesillerin ihtiyaçlarına fazla dikkat etmeyebilir. Fakat biz demokratik memleketler, bunu yapamayız.»

II — Değişen Kapitalist Sistem

Bir iktisadî sistem olarak kapitalizmin de devamlı olarak değişmekte olduğunu, müesseselerinden fedakârlıklar yapmak suretiyle kendi kendini yenilediğini görmekteyiz. Öyle ki bu oluşu tarihî seyri içinde tetkik ettiğimiz zaman kapitalist sistemin İsveç'-

de görüldüğü gibi gelirlerin eşitliğine doğru gitmekte bulunduğu nu, buna mukabil bazı Güney Amerika memleketlerinde de gelirler arasında aşırı farklılıkları kabul eylediğini tesbit edebiliriz. Binaenaleyh evvelâ şu hususa işaret edelim. Kapitalist sistem muhtelif bünyelere, şartlara, zihniyetlere uyabilir. Başka bir deyimle bu sistem içinde bir refah devleti tesisi mümkündür. Kapitalist sistem sosyalist sistemin prensiplerini ve müesseselerini reddettiği halde bir sosyal sistem mahiyetini iktisap edebilir.

Bilindiği üzere kapitalist sistem XVIII ci yüzyılın ikinci yarısından sonra Batı Avrupa'da ve Birleşik Amerika Devletinde gelişmeğe başladı. Fakat bütün bu memleketlerde uygulanmakta olan bu kapitalist sistem, 1914 Harbinden önce emareleri görülmeye başlayan önemli bünye değişiklikleri gösterdi. Bu değişiklik bilhassa 1929 iktisadî buhranı zamanında bâriz bir şekil aldı. Bu değişiklikleri birkaç nokta etrafında toplayabiliriz :

1 — Başlangıçta oligarşik bir karakteri haiz bulunan kapitalist sistem demokratik olma yoluna girmiştir. Gerçekten ilk şekli içinde kapitalist sistemde kudret ve kuvvet, istihsal mallarına sahip olan kimselerin elinde bulunuyordu. Bunlar toplumda hem siyasî hem de iktisadî bakımdan idareci sınıfı teşkil ediyorlardı. Zamanımızda ise bu istihsal malları ve onların vücut verdikleri siyasî ve iktisadî iktidarlar geniş halk kitlelerinin eline geçmektedir.

Ekonomik alanda demokratik eğilim, anonim şirketlerin git-tikçe yayılmağa başlaması ile kendini göstermiştir. Her sınıf halk için bu yol ile en büyük şirketlerin hisse senetlerine sahip olmak mümkün olmuştur. İktisadî demokrasi eğilimi ise işçilerin yalnız işletmenin kontrol ve idarelerine katılmaları ile değil, kârlara işti-râki suretiyle de kendini göstermiştir.

2 — Doğuşunda kapitalizm ferdiyetçi idi. Yâni mülkiyet, sanayi şahısların ellerinde toplanmıştı. Fakat gelişme ile mülkiyet ve hususile sanayi, guruplara intikal etmektedir. İlk yılların ferdî ve ailevî işletmeleri yavaş yavaş yerlerini anonim şirketlere terk etmektedirler. Diğer taraftan işçi bakımından da ferdiyetçilikten guruplaşmaya doğru gidilmektedir. Başlangıçta işveren karşısında yalnız başına hareket eden işçi, zamanla teşkilâtlanmaya, guruplaşmaya başlamış ve artık işveren karşısına partöner olarak münferit işçi değil, sendika çıkmıştır.

3 — XIX uncu yüzyılda liberal olan kapitalist sistem XX inci yüzyılda müdahaleci, devletçi olmuştur. İlk yılların kapitalizmi devletten ayrı ve temamiyle devletin müdahalesi dışında gelişmiştir. Onun bir bakıma hayret verici gelişmesini bu serbestiye, devlet karşısında malik olduğu hürriyete atfetmektedirler. Fakat iki dünya harbinden sonra devlet ekonomi üzerindeki hâkimiyetini artırmıştır. Ekonomik ve sosyal alanlarda geniş müdahalelerde bulunmuş, iktisadî bakımdan zayıf olan lehine tedbirler almış ve mülkiyet hakkına birçok tahditler koymuştur. Bununla da yetinmemiş, iktisadî hayatta bizzat faal bir rol almış bulunmaktadır. Karma ekonomi bu gelişmeden doğmuş ve sosyalizmin bir kısım prensiplerini belli bir ölçüde benimsemiştir.

Bu son düşüncenin müşahhas örneği olarak bir kısım iktisatçılar İsveç'i göstermektedirler. İsveç iktisadî birçok bakımlardan geniş ölçüde dış imkânlarla tâbidir. Gelişmesi için birçok malları dışardan getirmek mecburiyetinde olduğu gibi, geniş ölçüde de ihraç etmek zarureti ile karşı karşıyadır. Bu sebepten ötürü devlet istihlal ve dağılıp üzerinde sıkı bir kontrolü tesis etmiştir. Ancak devlet yalnız kontrol etmekte, fakat emir vermekten ve bizzat iktisadî faaliyet göstermekten kaçınmaktadır. Bu sebepten dolaydır ki İsveç sosyalist değil, sosyal bir memleket karakteri taşımaktadır. Devletin bu kontrolü devrî bir bütçe tatbikatı, Keynes'in nazariyesine uygun olarak tatbik olunan geniş bayındırlık politikası, çok ağır müterakkî gelir vergisi ihdası suretiyle ceryan etmektedir. Şu halde İsveç ekonomik politikası kuvvetli bir şekilde gelirin âdil dağılıpı üzerine dayanmaktadır. Diğer taraftan İsveç'te sosyal mevzuat sanayileşmeğe, tıpkı Türkiye'de olduğu gibi tekaddüm etmiştir. Bu keyfiyet geniş ölçüde sınıf mücadelelerini önlemiştir.

Hulâsa kapitalist sistem de değişmiştir. İlk şeklini muhafaza etmemektedir. Ve devam edebilmesi için modern toplumların ihtiyaçlarına uymaya çalışmaktadır. Binaenaleyh bu sistemi kıymetlendirirken ona tarihî gelişme seyri içinde bakmak gerekmektedir. Şayet hükümlerimizi XIX uncu yüzyılın hudutsuz bir serbesti içinde istismara hudut tanımayan kapitalizmini düşünerek verirsek tabiatıyla yalın ve doğru olmayan neticelere varabiliriz.

III — Sosyalist Sistemler

Doğuşundan bu yana dünyamızda sosyalizm kadar tartışılmış

ve tartışılmakta olan, başka türlü anlaşılan, bazı kimseler için ümit ve saadet, bazıları için kin ve nefret yolu olan hiç bir sistem mevcut olmamıştır. Bu ayrılık hâlâ ve her tarafta devam etmektedir. Zira demirperde gerisi ve Kıt'a Çin de kendilerine sosyalist demektirler. Buna mukabil İsveç veya İngiliz İşçi Partileri de sosyalisttirler. Nehru'nun Hindistan'ı da Tito'nun Yugoslavya'sı veya Nâsırın Mısırını da sosyalist olduklarını söylemektedirler. Memleketimizde de sosyalist bir ceryan başlamıştır. Bu ceryan şimdilik demokratik sosyalizminden hiç olmazsa Tito sosyalizmine kadar uzanmaktadır. Bir kısım kimseler hususî teşebbüsü, kapitalist sistemin fiyat, mülkiyet ve kâr mekanizmasını kabul etmemekte, sınıf mücadelelerini körükleyici bir eğilime kadar uzatmaktadır. Her iktisadî sistemin tabii olarak bir de siyasî rejimi bulunduğundan şimdi memleketimizdeki sosyalist düşüncelerin siyasî bakımdan tercihleri de tabiatıyla değişik olmaktadır.

Geniş mânasında anlaşıldığında sosyalizm demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Zira nasıl kuvvetli bir sanayi ve ekonomi alt yapı tesisleri mevcut olmaksızın kurulamamakta ise, demokratik sistemin de sağlam temellere dayanabilmesi için ileri bir sosyoal politikaya, şâmil ve müessir bir sosyal güvenlik sistemine, stratejik ve kamu hayatına geniş etkileri olan sanayinin, büyük mâdenlerin, bankaların ve ulaştırma vasıtalarının devletleştirilmesine ihtiyaç vardır. Ancak bu saydığımız sahalarda kalan, gelir dağılımına da âdil bir yön vermeğe çalışan sosyalizm demokratik bir sosyalizm olup çoğu zaman ileri ve sosyal bir kapitalizm ile bazan birleşmektedir. Kaldı ki bu sosyalizm, siyasî müesseseler ve teşebbüs hakkına da yer vermektedir. Gene bu sosyalizm, fakirlik ve sefalet ve cehaletle savaşmakla beraber şiddetli sınıf mücadelelerini körükleyen, toplumu, bir sınıfın idaresi altına sokmayı hedef tutan, topluma monolitik bir hayat tarzı teklif eden ve bir kısım insan hak ve hürriyetlerini kabul etmeyen bir sosyalizm de değildir. Bu sosyalizm, gerektiği zaman demokrasiyi sosyalizme tercih eden bir sosyalizmdir.

Ancak şimdi dünyamızda bu mânadaki sosyalist tatbikat yerine, kapitalist sistemin sosyal demokrasi ile çok daha iyi bağdaşan refah devleti tatbikatı vardır.

Memleketimizde sosyalist sistemi savunmakta olanlar, örnek olarak her bakımdan bizden geri olan birkaç memleketi ileri südebilmektedirler. Genel olarak kabul edelim ki sosyalist siste-

min savunucuları totaliter sosyalizmi, yâni hususî teşebbüsün mevcut olmadığı, iktisadî hayatın bir bütün olarak merkezî bir plân tarafından idare edildiği ve tabiatıyla siyasî rejimi de demokrasi olmayanı değil, hususî teşebbüse de yer veren ve siyasî rejimi demokrasi olan mutedil bir sosyalizmi memlekete teklif etmektedirler. Fakat bu teklifleri yaparken ileri sürecekleri yalnız birkaç geri memleket örneği vardır. Hindistan, Mısır ve henüz ekonomik ve siyasî sistemleri açık olarak belli olmayan birkaç Afrika Devleti gibi. Memlekete, bu geri kalmış memleketlerin tatbik etmeye yeni başlamış, olumlu neticeleri henüz temamiyle meçhul bir «geri kalmış memleket sosyalizmi» teklif edilmesi kanaatimizce en azından yadırganabilecek bir davranıştır. Bu, hızlı bir kalkınma için teklif olunmakta ise, derhal söylemek gerekir ki hangi sistem içinde olursa olsun, bir memleketin gelişmesi uzun yıllara bağlıdır ve çabaların ve fedakârlıkların devamını gerektiren bir oluşur.

IV — İktisadî Plân ve Kalkınma

1 - İKTİSADİ PLÂN

Her iktisadî sistem içinde bir kalkınma plânı mevcut olabilir. Başka bir deyimle iktisadî kalkınma plânları bir iktisadî sistemin inhisarı altında bulunmamaktadır. Ancak iktisadî sistemin mahiyetine göre iktisadî plânlar da farklılıklar arzeder. Meselâ totaliter ve liberal sosyalizmin ve kapitalist sistemin iktisadî plânları arasında büyük farklar vardır.

Totaliter sosyalist sistemin iktisadî plânı, bütün iktisadî hayatı kapsayan, istihsal ve gelir dağılışı hâdisesini sevk ve idare eden, bütün istihsal faktörlerinin tahsislerini yapan, fiyat mekanizmasını bertaraf eden bir plândır. Bu merkezî plân bütün iktisadî oluşlara hâkimdir.

Buna mukabil demokratik sosyalizmin iktisadî plânı daha dar bir çerçeve içinde mülâhaza olunabilir. Devlete mal edilmiş ana istihsal kolları dışında kalan sektör iktisadî plânlamanın idaresine değil, yalnız kontrolüne tâbi tutulur. Hususî sektör mevcuttur. Bu sektörde kapitalist sistemin iktisadî müesseseleri işler bir haldedir. Yâni fiyat, rekabet, iktisadî saik gibi faktörler rollerini ifa ederler. Yüksek nisbetli müterakki gelir vergileri gelir dağılışında adaleti sağlamakta başlıca vasıta olarak kullanılır.

Kapitalist sistem içinde plân ise iki durum için de mülâhaza olunabilir. Bunlardan biri devletin, mevcut kaynakların tahsisi, yatırım önceliklerinin tesbiti ve belli sahalarda yatırımları teşvik ile büyük bayındırlık politikalarının icrası, devrî bütçe usulünün tatbiki ve istihsal kadar istihlâk hâdisesine de önem verilmesi şeklinde tecelli edebilir. Bu, daha ziyade ileri kapitalist memleketlerde görülen plân şeklidir. Yâni devlet burada daha ziyade kontrol etme mevkiindedir.

Buna mukabil kapitalist sistemin tatbik sahası bulduğu geri kalmış veya gelişme halindeki memleketlerdeki plân daha geniş bir kavram taşır. Bizde görüldüğü gibi burada devlet ve hususî sektör olmak üzere iki sektör vardır. Yapılacak plân bu iki sektörü birden kavrar. Devlet sektörünün idaresi temamiyle âmme makamlarının elindedir. Ve bu sektör plânın tesbit ettiği şekilde, fakat gene hiç olmazsa bazı sahalarda fiyat, rekabet, kâr gibi mekanizmaların işleyişine bağlı olarak yürütülür. Buna mukabil hususî sektör de yalnız teşvik, muafiyet, kredi kolaylıkları ve saire plânlamaya mevzu teşkil eder.

Birleşmiş Milletlere bağlı birçok eksperler (Myrdal gibi), ayrıca Rostow, Buchanan, Williams ve hattâ Viner gibi liberal iktisatçılar, az gelişmiş veya gelişme halinde bulunan memleketler için plânlı bir kalkınmayı tavsiye etmektedirler. Ancak bunlar pragmatik bir görüşten hareket ederek, devlet sektörü ile hususî sektör arasındaki hududun, eğer siyasî sistem demokratik bir mahiyet taşımakta ise, geniş ölçüde halkın kabiliyetine, teşebbüsüne, meslekî vasıflarına, herşeyi devletten bekleyip beklememek psikolojisine bağlı bulunduğunu belirtmektedirler. Birçok memleketlerde halk hareketsiz, muayyen meslekî ve genel bilgilerden mahrum, çok fakir, teşebbüs kabiliyeti az ve derin bir şekilde geleneklere bağlı olabilir. Bu takdirde bu durumların ortadan kalkmasına kadar devlet kalkınma oluşu içinde daha geniş bir rol oynamak durumundadır. Bizde devlet yatırımları ortalama olarak yekûn yatırımların yüzde 45 civarında olduğuna göre hususî teşebbüs kalkınma gayretleri içinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan aşağıdaki tablo bir kısım az gelişmiş memleketlerin durumunu göstermektedir.

TABLO

Birçok Asya Memleketlerinde Yekûn Millî Yatırımlara Nazaran
Devlet Yatırımlarının Oranı
1950 ve 1958

Memleketler	Devlet yatırımlarının yekûn millî yatırımlara nazaran yüzdeleri	
	1950	1958
Birmanya	34	48
Seylân	72	70
Komünist Çin	—	80 ¹
Formoza Çini	43 ²	73
Kore Cumhuriyeti	41 ³	64
Hindistan	60	71
Endonezya	28 ⁴	37
Japonya	54	41
Malaya Federasyonu	38	28
Pakistan	—	62 ⁵
Filipinler	44	26
Tayland	—	27 ⁶

KAYNAK: Birleşmiş Milletler: Etude sur la situation économique de l'Asie et de l'Extrême Orient en 1960 ve Economic Bulletin for Asia and the Far East, cilt, XII No. 3, Aralık 1961.

¹ Tahminler; ³ İstikrazlar ve avanslar dahil, 1951, 1953; ⁴ 1952, ⁵ 1957; ⁶ 1959.

2 - KALKINMA

Ekonomik gelişmenin ve kalkınmanın faktörleri ve meseleleri çeşitlidir. Bu konunun tahlil ve incelenmesinde önemli gelişmeler sağlanmış bulunmakla beraber, durgun bir ekonomiyi dinamik bir ekonomi haline getirmek bahis konusu olduğu zaman hangi faktörlerin stratejik bakımdan daha müessir olduğu üzerinde geniş görüş ayrılıklarının mevcut bulunduğu görülmektedir. Bununla beraber bir defa uygun bir idarî ve müessesevî kadro teşkil olunduktan sonra, sermaye teşekkülü, başka bir deyimle yatırımların seyri, ekonomik gelişmenin hızı üzerinde başlıca faktör olarak kendini göstermektedir. Binaenaleyh işçi başına istihsal artışı oranı geniş ölçüde bu istihsale tahsis edilmiş bulunan teçhizat ve yatırım mallarının miktar ve kalite bakımından kifayetine bağlıdır.

Asya memleketlerinin bir çoğunun - Malaya ve Japonya hariç - iktisadî gelişme uyanışları başladığı zaman millî gelirlerinden yatırımlara ayırdıkları paylar yalnız yüzde (5) civarında idi. Bu nisbette yatırım, durgun bir ekonominin karakteristiğidir. Bu arada ve bu bakımdan memleketimizdeki oluşu tesbit edersek şunu görmekteyiz. 1950 - 1960 devresinde millî gelirden yatırımlara ayrılan pay ortalama olarak 13 civarındadır. Kifayetsiz olmakla beraber bu, oldukça önemli bir nisbetti. Aşağıdaki tablo bu bakımdan bir mukayese imkânı vermektedir. Ampirik bir görüş ve neticeye göre üç ünite sermaye yatırıldığı zaman bir ünite istihsal artışı elde olunmaktadır. Buna göre demekki yüzre 15 oranında bir yatırım yüzde 5 oranında bir gelir veya istihsal artışı sağlayacaktır. Şayet nüfusumuz bu devre zarfında yüzde 3 oranında çoğalmışsa net millî gelir artışı aşağı yukarı yüzde 2 ye yaklaşmıştır ki, bu yetersiz bir artıştır. Bunun içindir ki ilk beş yıllık plân devresinde yatırım hacmi millî gelirin yüzde 18,3 ü olarak tesbit olunmuş bulunuyor. Şu halde yatırımların hacmi bir ekonominin kalkınmasında birinci derecede önem taşımaktadır.

Millî Gelirin ve Şahıs Başına Düşen Gelirin Artış Nisbetleri - Muh-
telif Asya Memleketlerinde Tatbik Olunan Ekonomik Plânlara Göre
Yatırımların Millî Gelire Nazaran Nisbeti

Memleketler	Plânın kap- sادی devre	Millî gelirin yillik artış nisbeti	Şahıs başına düşen yıllık gelirin artış nisbeti	Millî gelirin yüzdesi olarak yatırımlar (Plânın kapsadığı devrenin ortalaması)
Birmanya ¹	1961-1965	5,9	3,6	14,8
Kamboçya ²	1959-1964	5,0	2,0	15,0
Seylân	1959-1968	5,9	2,9	15,3
Formoza Çini	1957-1968	7,4	3,7	15,8 ²
Hindistan	1961-1966	6,0	3,8	13,0
Endonezya	1961-1969	3,7	1,4	8,5 ³
Japonya	1961-1970	7,2	6,3	31,0
Malaya Federasyonu	1961-1965	4,1	0,8	16,1
Pakistan	1960-1965	3,7	1,8	13,4
Filipinler ³	1959-1962	5,9	2,8	12,5
Tayland	1961-1966	6,0	3,0	15,0

NOT : Millî gelirden kastolunan mâna sabit fiyatlarla net millî hâsıladır. Bir-
manya ve Kamboçya için bahis konusu olan gayri safi iç hâsıladır. Ja-
ponya, Filipinler ve Tayland bakımından da gayri safi millî hâsıla bahis
konusudur. Net yatırım, net sermaye teşekkülüne tekabül etmektedir.

¹ Millî gelirin hesaplanması ile ilgili olarak yukarıdaki nota bakınız.

² 1957-1960 için tahmin. ³ 1956-1960 için tahmin.

Fakat yakın bir geçmişte yapılmış bulunan araştırmalar bize
şunu da göstermektedir: Hususile ileri veya gelişme hızını almış
ve gelişme halinde bulunan memleketlerde kalkınmanın hızını, ta-
yin eden ana faktör yatırımların seviyesi olmamıştır. Bu memle-
ketlerde ilerlemenin ve millî gelirin artma hızının başlıca motoru,
diğerleri yanında bilgi, meslekî kalifikasyonlar, icatlar ve yenilik-
ler, teşebbüs ruhu ve organizasyon, sosyal ahenk, siyasî müessiri-
yet, işgücünün becerikliliği, ilerleme arzusu ve isteği ve diğer ne-
vi psikolojik faktörler olmuştur. Bütün bunların arkasında yatan
faktör «insan» faktörüdür. Japonya ve Almanya'nın spektaküler
denebilecek mahiyetteki kalkınmalarının arkasında bu «insan»

faktörünün müessiriyeti yatmaktadır. Bu memleketlerdeki insan davranışları, müstehliklerin disiplinleri, işçilerin maharet,, endüstri idarecilerinin bilgi ve sevk-i idareleri kalkınmada sermaye kadar, yatırım kadar rol oynamıştır. Binaenaleyh burada gelişme halinde bulunan memleketlerin üzerinde duracakları bir faktör vardır. O da kalkınmada insan unsuru üzerine yapılabilen yatırımdır.

Az gelişmiş veya gelişme halindeki memleketlerde demokratik sistem içinde plânlı kalkınma aynı zamanda kuvvetli bir hükûmete ihtiyaç gösterir. Buna yukarıda işaret etmiştik. Fakat hükûmetler ne derece kuvvetli olursa olsun, eğer verilen emirleri ve hazırlanmış olan kalkınma plânlarını icra mevkiine koyacak kuvvetli bir idare mevcut değilse, bütün emekler boşa gidebilir. Şüphesiz bu mesele yalnız az gelişmiş veya gelişme halindeki ekonomilerin meselesi değildir. İleri memleketlerde de kuvvetli, iyi yerleşmiş, adı ve şöhreti dedikodulara, ihtilâslara karışmamış bir idareye ihtiyaç vardır. Fakat ileri memleketlerde kötü bir idarenin noksanlarını iyi işleyen verimli bir hususî teşebbüs kapatabilir. Fazla aksaklık bu suretle görünmeyebilir. Diğer taraftan ileri memleketlerde genel olarak devletin, hususiyle iktisadî hayata müdahaleleri daha az nisbette olduğundan idarenin kifayetsizliklerinin neticeleri yaygın bir hal almayabilir. Buna mukabil gelişme halindeki ekonomilerin bir çoğunda devlet sektörünün rolü çok geniştir.

Binaenaleyh gelişme halindeki memleketler plânlarını tatbik etmek için kuvvetli bir hükûmetin yanında kuvvetli bir idareye de muhtaçtırlar.

İktisadî sistemleri bir doğma şeklinde başlı başına ekonomik gelişme ve kalkınma oluşu içinde müessir bir faktör gibi kabul etmek, bizi genel olarak hatalı neticelere sevk edebilir. Meselâ sosyalist bir memleket olan Hindistan'da 1953-1959 devresi zarfında yıllık millî gelir artışı yüzde 15 olduğu halde daha çok serbest teşebbüs üzerine dayanan kapitalist Japonya'da aynı devre zarfında bu nisbet yüzde 60'dır. Şahıs başına isabet eden millî gelir ise aynı memleketler için aynı devre içinde yüzde 5 ve yüzde 50 olmuştur. Aynı devre zarfında Pakistan'ın durumu da tıpkı Hindistan'ınki gibidir.

Bu arada karma ekonomik sistemi tatbik eden Türkiye'de 1956-1960 devresi zarfında millî gelir artışı ortalama yüzde 6 olmuştur. Şayet Türkiye, eline geçebilecek imkânları daha derli toplu bir şekil-

de kullanabilseydi, başka bir deyimle, bir plân çerçevesi ve kadro su içinde hareket edip kaynaklarını daha rasyonel bir şekilde yatırırsa ve israftan kaçınarak enflasyoncu bir politikayı da bertaraf edebilseydi, şüphesiz bu artış bir miktar daha yüksek bir seviyeye ulaşabilirdi. Şu halde bu konuda şu gerçeği tesbit edebiliriz. Siyasî rejimlerin demokratik olması bazı çevrelerde iddia olunduğu gibi kalkınmanın bir engeli değildir. Ne var ki bu devrede bilhassa enflasyon dolayısıyla işçiler ve memurlar, emekliler ve diğer sabit gelirliler büyük sıkıntılara uğramışlardır. Gelirleri azalmıştır. Binaenaleyh yapılacak şey devletin yanında hususî teşebbüsün de müessir bir şekilde ekonomik kalkınmaya iştirâkini engellemek şartıyla gelir dağılımını daha âdil bir şekilde mümkün kılacak ve sosyal adaleti sağlayacak tedbirleri alabilmektir.